

ĐURĐICA ČILIĆ ŠKELJO
FILIP KOZINA

Uniwersytet w Zagrzebiu
Chorwacja

DLACZEGO MIŁOSZ, A NIE BRANDYS?

WSTĘP

W REFERACIE ZAMIESZCZONYM W OSTATNIM TOMIE POKONFERENCYJNYM *LITERATURA polska w świecie* przedstawiliśmy, jak za sprawą inicjatyw instytucjonalnych, wydawniczych i prywatnych literatura polska dociera do Chorwacji oraz funkcjonuje w tamtejszej przestrzeni kulturowej. Okazało się wtedy, że kluczową rolę w każdej spośród wspomnianych inicjatyw odgrywa Katedra Polonistyki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Zagrzebiu, ponieważ w zasadzie wszyscy inicjatorzy, tłumacze, recenzenci, redaktorzy bloków tematycznych w czasopiśmie oraz osoby zajmujące się przygotowaniem wydań krytycznych są z nią związani – jako pracownicy bądź też byli studenci¹. Łatwo więc wyciągnąć wniosek, że w takiej sytuacji pracownicy Katedry i co ważniejsze – jej studenci – są najważniejszą i najbardziej zainteresowaną grupą odbiorców literatury polskiej. Mając na względzie ten fakt, chcielibyśmy przedstawić koncepcję studiów polonistycznych o specjalności literaturoznawczej, ich historię, tradycję, warunki rozwoju, metodologię badań i nauczania literatury oraz wskazać obecne cele i ograniczenia, ponieważ wszystkie te elementy w równej mierze mają wpływ na obraz literatury polskiej, jaki otrzymują studenci oraz – potencjalnie – za ich pośrednictwem, szersza publiczność.

Przed wszystkim należy nadmienić, że polonistyka na zagrzebskim uniwersytecie funkcjonuje w ramach studiów dwukierunkowych². Ten pozornie niewinny

¹ Đ. Čilić Škeljo, F. Kozina, *Literatura polska w Chorwacji: inicjatywy instytucjonalne, wydawnicze i prywatne (1990–2009)*, *Literatura polska w świecie*, t. 3: *Obecności*, red. R. Cudak, Katowice: Gnome, 2010, s. 189–201.

² Obecnie obowiązujący w Chorwacji system kształcenia zakłada, że studenci kierunków humanistycznych na początku studiów wybierają dwa kierunki, które studiują równolegle.

fakt implikuje jednak szereg poważnych problemów dydaktycznych, metodologicznych, organizacyjnych i merytorycznych, które wpływają na kształt zajęć poświęconych nie tylko polskiej, ale i innym literaturom.

W myśl wymogów formalnych, które zaczęły obowiązywać wraz z systemem bolońskim, ograniczona została liczba godzin dydaktycznych na każdym z dwóch kierunków studiów, co w sposób bezpośredni wpłynęło na programy zajęć poświęconych literaturze. Aby posłużyć się przykładem – jedynie przedmiot *Polska literatura od modernizmu do postmodernizmu* niezmiennie odbywa się w wymiarze sześćdziesięciu godzin w semestrze, podczas gdy wszystkie pozostałe zostały zredukowane: mają wymiar od trzydziestu do czterdziestu pięciu godzin. Zaistniała w związku z tym potrzeba selekcji – należało dokonać wyboru, którzy pisarze oraz które utwory i pojęcia z zakresu literatury i kultury zostaną dokładnie omówione, a które jedynie wspomniane. Wydawać by się mogło, że rozwiązanie jest proste – wybór kanonicznych pisarzy i tekstów, jednak i ono posiada swoje niedostatki. W jaki bowiem sposób oddać na przykład powojenne rozterki polskiej literatury i pisarzy, omawiając jedynie *Zniewolony umysł* Czesława Miłosza, nie wspomniawszy o obrazie polskiego społeczeństwa przedstawionego w powieści *Matka Królów* Kazimierza Brandysa?

Tę niedogodność, której rezultatem może być powierzchowna prezentacja polskiej literatury, a tym samym pośrednio także kultury i społeczeństwa, postanowiliśmy przezwyciężyć poprzez uznanie problemów za wyzwania. Na ile nam się to udało, czas pokaże.

HISTORIA, TRADYCJA I ROZWÓJ KATEDRY

Na niwie historii literatury na zagrzebskiej polonistyce pionierską rolę odegrał językoznawca, tłumacz i animator kontaktów polsko-chorwackich Julije Benešić (1883–1957). To właśnie dzięki jego staraniom na uniwersytecie w Zagrzebiu powstał pierwszy lektorat języka polskiego (warto nadmienić, że był on także pierwszym wykładowcą); ponadto napisał pierwszy słownik polsko-chorwacki oraz był autorem szeregu tłumaczeń, spośród których większość ukazała się w formie wydań krytycznych. Bibliografia przekładów Benešicia z literatury polskiej liczy ponad sto dwadzieścia pozycji i są wśród nich dzieła niemal wszystkich najwybitniejszych polskich pisarzy³, przy czym przekład *Dziadów* Adama Mickiewicza zaliczany jest wręcz do kongenialnych. Można zatem stwierdzić, że był on pierwszym ważnym pośrednikiem między dwiema kulturami,

³ Wybrane tłumaczenia najbardziej reprezentatywnych pisarzy z kanonu to: *Lalka* B. Prusa, *Ziemia obiecana* oraz *Chłopi* W.S. Reymonta, *Ludzie bezdomni* oraz *Przedwiośnie* S. Żeromskiego, *Popiół i diament* J. Andrzejewskiego.

ale w węższym znaczeniu tego słowa – przede wszystkim jako tłumacz. Do dziś Benešicia uważa się za jednego z najwybitniejszych chorwackich polonistów, a jego zasługi w zakresie popularyzacji kultury polskiej w Chorwacji są nie do przecenienia.

W odróżnieniu od Benešicia, Zdravko Malić (1933–1997), założyciel Katedry Polonistyki na Wydziale Filozoficznym zagrzebskiego uniwersytetu, pośredniczenie między dwiema kulturami realizował w sposób kompleksowy – oprócz tłumaczenia tekstów literackich dokonywał także ich naukowej interpretacji. Ze względu na ówczesną sytuację, czyli fakt, że był pionierem chorwackiej polonistyki, Malić musiał wykonać „pracę od podstaw”, ponieważ w Chorwacji nie istniała żadna pozycja prezentująca historię literatury polskiej. To właśnie opracowanie przeglądu historii literatury polskiej było kluczowym warunkiem rozwoju chorwackiej polonistyki oraz zaistnienia polskiej literatury w chorwackiej przestrzeni kulturowej. Jego *Povijest poljske književnosti (Historia literatury polskiej)* została wydana w ramach dużego projektu naukowo-wydawniczego *Povijest svjetske književnosti (Historia literatury światowej)* z 1975 roku, mającego na celu przedstawienie w ośmiu tomach najważniejszych literatur świata. W odróżnieniu od innych przeglądów mniej popularnych literatur, takich jak czeska, słowacka lub literatury narodów bałtyckich, które opisywali zagraniczni badacze, o literaturze polskiej pisał badacz tutejszy – Malić, czym potwierdził swój, i tak bezsporny, polonistyczny autorytet. W swojej książce Malić przedstawił przegląd zagadnień z historii literatury uzupełniony o kontekst społeczno-polityczny, akcentowany szczególnie wyraźnie od romantyzmu. Przegląd ten powstał w oparciu o terminologię historycznoliteracką właściwą kręgowi kultury zachodnioeuropejskiej; oznacza to, że historia literatury polskiej została podzielona na średniowiecze, humanizm i renesans, barok, oświecenie i klasycyzm, romantyzm, realizm i modernizm. Warto w tym miejscu dodać, że Malić równocześnie wprowadził do chorwackiego literaturoznawstwa typowo polską terminologię, o czym obszerniej piszemy w dalszej części tekstu.

Z jednej strony Malić pokazał w ten sposób, że każdy z wymienionych okresów pojawił się i zaznaczył również w literaturze polskiej, a tym samym udowodnił, że stanowi ona integralny element zachodnioeuropejskiego kręgu literackiego. Wspominamy o tym, ponieważ w odniesieniu do niektórych literatur, na przykład rosyjskiej, które a priori uznaje się za należące do literatury europejskiej, tę siatkę pojęciową można stosować dopiero od epoki klasycyzmu. Z drugiej strony chorwacki polonista podkreślał, że polska literatura nie ogranicza się jedynie do naśladowania wzorów zachodnioeuropejskich, ale że stworzyła oryginalną, sobie właściwą formę wyrazu, jak w przypadku literatury sarmackiej czy dramatu romantycznego, oraz że czasami nawet wyprzedzała europejskie prądy, czego dowodzi twórczość Witkacego czy Gombrowicza. Trzeba również nadmienić, że

Malić nie podążał ślepo za zwyczajowym nazewnictwem epok, ale w odniesieniu do okresów następujących po romantyzmie, przejął terminy zadomowione w polskim literaturoznawstwie. Znalazło to odzwierciedlenie w używaniu pojęcia pozytywizm zamiast realizm, Młoda Polska a nie modernizm, czy określenia dwudziestolecie międzywojenne, który z uwagi na specyfikę polskiej sytuacji społeczno-politycznej nie posiada żadnego ekwiwalentu pojęciowego w historii literatury zachodnioeuropejskiej. Ta terminologia zadomowiła się także na zajęciach z historii literatury polskiej, podobnie jak i zaproponowany, również przez niego, schemat prezentowania historii literatury polskiej, łączący w sobie pozytywistyczną i strukturalistyczną metodologię. Z czasem został on jednak poszerzony o nowe ustalenia metodologiczne i teoretyczne.

Chcielibyśmy przy okazji zauważyć, że ze względu na formę książki, a więc: ograniczoną liczbę stron oraz konieczność zaprezentowania polskiej literatury w sposób dostępny i wyczerpujący, Malić był zmuszony najwięcej miejsca poświęcić najważniejszym polskim pisarzom i ich najbardziej reprezentatywnym tekstom. Oprócz nich pokrótce przedstawił także mniej znaczących autorów, nie omieszkał też wspomnieć i o pozostałych, którzy swoim dorobkiem literackim nie uplasowali się co prawda w czołówce literatury polskiej, niemniej przywołują i współtworzą różnorodność oraz wielowymiarowość poszczególnych epok. W odróżnieniu od *Historii literatury polskiej*, która odpowiadała wymogom gatunku oraz realizowała zamierzony cel (ze względu na to, że była to pierwsza tego typu publikacja w Chorwacji), polonistyczny dorobek naukowy Malicia był znacznie bardziej zróżnicowany i można w nim dostrzec jego osobiste zainteresowania i sympatie. Mianowicie był on wyjątkowo ważnym gombrowiczologiem; jego praca doktorska z 1965 roku pt. *Književno djelo Witolda Gombrowicza (Dorobek literacki Witolda Gombrowicza)* jest jedną z pierwszych znaczących rozpraw naukowych dotyczących twórczości tego pisarza⁴; autor stwierdza w niej, że nie ma syntetycznych prac o nim i że zwykle porównywano go do innych pisarzy (Rabelais'go, Ionesco), nie rozpatrywano zaś jego twórczości jako całości⁵.

Malić zajmował się także polskim renesansem (Jan Kochanowski), romantyzmem (Mickiewicz), pozytywizmem (Prus, Sienkiewicz), Młodą Polską (Wyśpiański), dwudziestolecie międzywojennym (Iwaszkiewicz, Nałkowska, Schulz)⁶, ponadto pozostawił po sobie cały szereg innych prac (np. o Miłoszu,

⁴ Warto zaznaczyć, że Malić był współautorem wydanej w Paryżu już w 1971 r. książki *Gombrowicz*. Po chorwacku, pośmiertnie ukazała się jego książka *Gombrowicziana* (2004). Wgląd w stosowaną przez Malicia metodologię oraz jego osiągnięcia w zakresie badania dorobku Gombrowicza prezentuje tekst krytyczny Dalibora Blažiny, *Gombrowicz Zdravka Malicia*, w: *Witold Gombrowicz – nasz współczesny*, red. J. Jarzębski, Kraków: Universitas, 2010.

⁵ Z. Malić, *Književno djelo Witolda Gombrowicza*, Zagreb: Sveučiliste u Zagrebu, 1965, s. 33.

⁶ Z. Malić, *Mickiewicz itd. – Rasprave, članci i eseji o poljskoj književnosti*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2002.

Herbercie, Szymborskiej), oraz wiele ważnych tłumaczeń⁷ i przedmów do książek. Ze względu na rolę pioniera Malić zmuszony był w swojej pracy ograniczyć się do historii literatury⁸, wykładania literatury (prowadził również zajęcia z gramatyki) oraz pracy przekładowej, co niestety znacznie ograniczyło zakres, w jakim zajmował się poszczególnymi autorami i epokami. To właśnie Malić musiał stworzyć odpowiednie warunki, czyli znaczący korpus tekstów naukowych oraz przekładów literackich, obejmujących wszystkie trzy rodzaje literackie, czyli lirykę, prozę i dramat, który umożliwiłby zaistnienie polskiej literatury jako znaczącego i interesującego zjawiska w chorwackim kręgu kulturowym, a równocześnie umożliwiłby w przyszłości bardziej naukowe podejście do tego zagadnienia. W związku z tym jego rola w rozwoju chorwackiej polonistyki jest ogromna i nie sposób nie zauważyć, że jego działalność w znacznej mierze przyczyniła się do tego, że literatura polska cieszy się w Chorwacji takim uznaniem⁹.

W momencie, kiedy już istniała baza znaczących tekstów naukowych o literaturze polskiej, dzięki której polonistyka wywalczyła sobie znaczące miejsce na Wydziale Filozoficznym w Zagrzebiu, do Katedry dołączył asystent Malicia – Dalibor Blažina (ur. 1955). Kolejny, bardziej zaawansowany etap w rozwoju studiów polonistycznych umożliwił Blażinie zajęcie się wybranymi zagadnieniami, a dokładniej polskim dramatem. Rezultatem ukierunkowania zainteresowań naukowych były dwie rozprawy – jedna poświęcona Witkacemu¹⁰, a druga Janowi Kottowi¹¹. Blažina kontynuował, zainicjowane przez swojego opiekuna naukowego, studia nad autorami i tekstami z kanonu literatury polskiej, przy czym oprócz dramatu, interesowała go także poezja i proza, by wspomnieć jedynie najważniejsze teksty specjalistyczne i naukowe o Adamie Mickiewiczu, Henryku Sienkiewiczu, Stanisławie Wyspiańskim, Brunonie Schulzu¹² i Czesławie Miłoszu. Jeśli chodzi o historię literatury, również kontynuow-

⁷ Oprócz licznych przekładów tekstów prozatorskich, poetyckich i dramatycznych, które ukazały się za jego życia, pośmiertnie została wydana obszerna, licząca sześćset pięćdziesiąt stron, antologia tłumaczeń polskiej poezji *Gost u kući*, red. Z. Malić, Zagreb: ArTresor naklada, 2006.

⁸ Wspomniana wcześniej *Historia literatury polskiej z 1975 roku* ponownie, w poszerzonym i uzupełnionym wydaniu, ukazała się pośmiertnie jako *Iz povijesti poljske književnosti*, Zagreb: Biblioteka Književna smotra, 2004.

⁹ Wybór z jego polonistycznego dorobku dostępny jest również po polsku, mowa tu o książce *Między życiem a światem. Artykuły, eseje i rozprawy o literaturze polskiej*, Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 2006. Przedstawiony w tej książce wybór artykułów, esejów i rozpraw ilustruje przede wszystkim, jak zauważył Dalibor Blažina, „krytyczny autentyzm i odwagę zmierzenia się z największymi – największymi, którzy podobnie jak Malić, poszukiwali partnerów do przyjacielskiego dialogu nazwanego literaturą”. D. Blažina, *Posłowie*, w: *Zdravko Malić – między życiem a światem*, Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 2006, s. 272.

¹⁰ Opublikowana w książce: D. Blažina, *Katastrofizam i dramska struktura*, Zagreb: Biblioteka Književna smotra, 1993.

¹¹ Pozycja ta wkrótce ukaże się drukiem.

¹² Opublikowane w książce: D. Blažina, *U auri Dušnog dana: ogledi i rasprave o poljskoj književnosti i njezinoj hrvatskoj recepciji*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2003.

wał dzieło Malicia – w czasopiśmie „Književna smotra” napisał jedyny w Chorwacji, obszerny i bardzo systematyczny przegląd polskiej prozy od 1945 roku do końca XX wieku, co można uznać za załączek ewentualnej *Historii literatury polskiej XX wieku*. Tłumaczył również kanoniczne dzieła, jak dramaty Witkacego, *Sklepy cynamonowe* i *Sanatorium pod Klepsydrą* Schulza oraz *Zniewolony umysł* Miłosza. Wyjątek od tej reguły stanowią dwa przekłady (wzbogacone o posłowia) – powieści Piotra Szewca *Zagląda* i poezji Artura Grabowskiego. Jego teksty poświęcone literaturze polskiej ukazywały się na łamach codziennej prasy oraz pojawiały się na antenie radiowej, docierając w ten sposób do szerszej publiczności.

Na przykładzie trzech najwybitniejszych chorwackich polonistów możemy dostrzec różnice i rozwój w prezentacji oraz interpretacji literatury polskiej – od typowego dla Benešicia podejścia opisowego, poprzez charakterystyczną dla Malicia metodę naukową zorientowaną na proces historycznoliteracki, do właściwego Blažinie naukowego zainteresowania wybranymi kwestiami. Tym, co łączy wszystkich wymienionych badaczy, jest zorientowanie na pisarzy z kanonu oraz najbardziej reprezentatywne dzieła, ale także, równie istotne z naszej perspektywy, a ponadto świetnie ilustrujące sposób funkcjonowania zagrzebskiej polonistyki zainteresowanie autorami, którzy, co prawda, nie są powszechnie znani i uznani, ale wnoszą istotny wkład do literatury polskiej.

Wszystko, o czym do tej pory mówiliśmy, przyczyniło się do stworzenia korzystnych warunków do rozwoju polonistyki. Wraz z pojawieniem się w 2000 roku w Katedrze Đurđicy Čilić Škeljo (ur. 1975) swojego promotora znalazł dotychczas najbardziej zaniedbywany rodzaj literacki, czyli poezja. Zaowocowało to dwiema obszernymi rozprawami naukowymi, jedną poświęconą poezji Zbigniewa Herberta i drugą, o charakterze porównawczym, dotyczącą twórczości Czesława Miłosza i Tadeusza Różewicza oraz kilkoma tekstami naukowymi i specjalistycznymi opublikowanymi w czasopiśmie. Ponadto Čilić Škeljo przedstawiła chorwackiej publiczności liczne tłumaczenia współczesnych młodych polskich poetów. W 2005 roku do Katedry dołączył Filip Kozina (ur. 1981), którego naukowe zainteresowania koncentrują się na współczesnej polskiej prozie, o czym świadczą prace poświęcone Leopoldowi Tymandowi, Pawłowi Huellemu i Andrzejowi Stasiukowi. Na uwagę bez wątpienia zasługuje również wkład Jolanty Sychowskiej-Kavedžiji (ur. 1954), lektorki języka polskiego, która przez szereg lat prowadziła zajęcia *Wprowadzenie do literatury polskiej* oraz uczestniczyła w licznych konferencjach naukowych poświęconych literaturze.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ OBRAZU LITERATURY POLSKIEJ W CHORWACJI

W nawiązaniu do przedstawionej we wstępie tezy, że studenci stanowią kluczową grupę odbiorców literatury polskiej w Chorwacji, która później na różne

sposoby przekazuje i rozpowszechnia obraz tej literatury, uważamy za istotne pokrótce przedstawić program studiów polonistycznych o specjalności literaturoznawczej w Zagrzebiu, tym bardziej, że Katedra Polonistyki jest jedynym w całym kraju miejscem, gdzie w sposób kompetentny i systemowy prowadzone są badania nad polską literaturą. Mając na uwadze fakt, że studenci pierwszego roku nie wiedzą praktycznie nic o Polsce i polskiej kulturze, pierwszy rok studiów zorientowany jest na przedmioty propedeutyczne. Na zajęciach „Polska kultura i cywilizacja” studenci zapoznają się z historią polityczną, społeczną i kulturalną Polski, podczas gdy przedmiot „Wprowadzenie do literatury polskiej” oferuje im przegląd kompletnej historii literatury polskiej. Polskie doświadczenia i osiągnięcia omawiane w ramach wspomnianych zajęć obowiązkowo sytuowane są w europejskim kontekście i porównywane z chorwackimi. W ciągu trzeciego semestru na zajęciach „Wstęp do teorii literatury”, studenci poznają podstawowe pojęcia z zakresu literaturoznawstwa, tj. uczą się czytać teksty literackie z wykorzystaniem właściwego aparatu metodologicznego, przy czym trzeba podkreślić, że kształcenie w zakresie umiejętności analizy i interpretacji odbywa się z wykorzystaniem przykładów z literatury polskiej. W trakcie kolejnych trzech semestrów pojawiają się trzy przedmioty poświęcone konkretnym zagadnieniom literackim, które nie tylko pogłębiają kwestie historycznoliterackie z pierwszego semestru, ale także w sposób problemowy przedstawiają najważniejszych autorów i ich dzieła. Pierwsze zajęcia poświęcone są literaturze polskiej od średniowiecza do romantyzmu włącznie, drugie koncentrują się na pozytywizmie i Młodej Polsce, a trzecie obejmują okres od dwudziestolecia międzywojennego do dnia dzisiejszego. Innymi słowy, studia licencjackie są zorientowane na podejście diachroniczne, przy czym akcent jest położony na kanonicznych pisarzy, co pozwala dostrzec podobieństwo kultur oraz tradycji historycznej obu krajów – to, co w Polsce jest uznawane za wartościowe, podobnie jest oceniane w Chorwacji. Z drugiej strony na tym poziomie studiów studenci łatwiej akceptują autorów i dzieła tworzące kanon tej literatury, równocześnie stanowiąc składową polskiej tożsamości narodowej i kulturowej. W ramach tych zajęć prezentowane są warunki rozwoju polskiej literatury, przegląd epok, kierunków i najważniejszych zjawisk oraz analiza i interpretacja najwybitniejszych dzieł. Warto nadmienić, że periodyzacja literatury polskiej przedstawiona jest w ujęciu problemowym – nie ogranicza się jedynie do najważniejszych autorów i dzieł, ale w obręb analizy włącza się elementy genologii.

Taka struktura kształcenia polonistycznego umożliwia na poziomie studiów magisterskich przejście od diachronii do synchronii oraz podejścia problemowego. Przedmioty fakultatywne z zakresu literatury, kultury i przekładu pozwalają studentom na pogłębienie wiedzy z interesujących ich dziedzin. W pierwszym semestrze studiów magisterskich, na zajęciach „Polski romantyzm” w sposób kompleksowy omawia się najważniejszych autorów i interpretuje najistotniejsze

utwory tego okresu, ich poetykę i wymowę ideologiczną oraz wpływ, jaki wywarły na współczesną polską literaturę zgodnie z tezą Marii Janion, że polski romantyzm skończył się dopiero około 1989 roku. Z kolei przedmiot „Historia Polski w XIX i XX wieku”, pomimo wyraźnego nachylenia historycznego, związany jest w sposób interdyscyplinarny z polonistyką, co odzwierciedla przekonanie o ścisłej relacji między polską literaturą, kulturą i społeczeństwem a historycznymi i politycznymi wydarzeniami. Zajęcia „Polsko-chorwackie zagadnienia przekładowe” funkcjonują jako propedeutyka translatologiczna, a w ich ramach studenci zajmują się różnorodnymi tekstami – od literackich, poprzez publicystyczne, do ekonomicznych. Pozostałe przedmioty przewidziane w pierwszym semestrze dają studentom możliwość ulokowania zdobytej do tej pory wiedzy polonistycznej w szerszym kontekście literatury i kultury zachodniego kręgu cywilizacyjnego.

W drugim semestrze przewidziane są między innymi zajęcia „Polski dramat i teatr”, dzięki którym studenci mogą szczegółowo poznać polski dramat oraz tradycję teatralną. W ramach ujęcia problemowego omawiany jest dorobek znanych im już autorów (Kochanowski, Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Fredro, Wyspiański, Witkacy, Gombrowicz, Mrozek, Różewicz), a ponadto prezentowane są sylwetki takich znakomitych artystów jak Kantor czy Grotowski oraz współczesna produkcja dramatyczna i teatralna. Przedmiot „Współczesna polska proza” koncentruje się na powieściach, opowiadaniach, esejach i reportażach literackich, począwszy od 1945 roku do dnia dzisiejszego, przy czym szczególną uwagę poświęca się autorom, którzy w programie studiów licencjackich znajdują się na dalszym planie (Konwicki, Tyrmand, Chwin), a także tym, których twórczość omawiana była do tej pory w sposób wybiórczy, skoncentrowany na poezji (Miłosz, Herbert), bądź też zaledwie wspomniana z uwagi na barierę językową (Kapuściński), ewentualnie też tym, których dorobek wpisuje się w najciekawsze tendencje w literaturze współczesnej (Krajewski).

Trzeci semestr studiów magisterskich to zajęcia „Polska poezja XX wieku”, które oferują studentom oprócz pogłębionej analizy już znanych kluczowych poetów, kompletny obraz polskiej poezji XX wieku, czyli panteon takich artystów, jak Wojtyła, Twardowski, Brzechwa, Kornhauser, Wojacek, Rymkiewicz, Podsiadło, Świetlicki. Przedmiot, o którym warto jeszcze wspomnieć, to „Wybrane zagadnienia z polskiej kultury”, który poprzez interdyscyplinarne podejście kulturologiczne prezentuje wybrane problemy z zakresu literatury oraz innych fenomenów kultury.

Ponieważ niewielka zagrzebska polonistyka jest jedyną w całej Chorwacji, pracownicy Katedry są odpowiedzialni nie tylko za pracę naukową, ale również za przybliżanie polskiej literatury chorwackiej publiczności – począwszy od studentów uczęszczających na zajęcia z literatury polskiej, a skończywszy na szerszej

publiczności kulturalnej. Aby zatem zaprezentować odbiorcom to, co najlepsze w literaturze polskiej, przed Katedrą Polonistyki stoją obecnie trzy zadania: po pierwsze – promowanie tych pisarzy z kanonu, którzy potwierdzili swoją wartość także poza granicami Polski i których teksty są przetłumaczone na chorwacki (Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz, Władysław Stanisław Reymont, Stefan Żeromski, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Witold Gombrowicz, Bruno Schulz, Jarosław Iwaszkiewicz, Czesław Miłosz, Jerzy Andrzejewski, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Tadeusz Różewicz, Sławomir Mrożek), po drugie – uzupełnianie obrazu literatury polskiej o pisarzy z kanonu, którzy jeszcze nie zostali przetłumaczeni (Mikołaj Sep Szarzyński, Jan Potocki, Ignacy Krasicki, Zygmunt Krasiński, Aleksander Fredro, Cyprian Kamil Norwid, Eliza Orzeszkowa, Stanisław Wyspiański, Gustaw Herling-Grudziński, Tadeusz Konwicki, Ryszard Kapuściński, Wiesław Myśliwski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Adam Zagajewski) i po trzecie – dopełnianie tego obrazu przykładami z najnowszej polskiej produkcji literackiej, ze szczególnym uwzględnieniem tekstów najbardziej wartościowych (Paweł Huelle, Stefan Chwin, Andrzej Stasiuk, Olga Tokarczuk, Wojciech Kuczok).

Negatywnym aspektem takiego podejścia do kształtowania obrazu polskiej literatury jest braku czasu, by dokładniej zajmować się tymi autorami, których może nie uznaje się za czołowych, ale którzy jakością swojego piarstwa oraz pozycją, jaką zajmują w polskiej kulturze bez wątpienia zasługują na uwagę także u nas, a są to między innymi: Karol Irzykowski, Zofia Nałkowska, Maria Dąbrowska, Konstanty Ildefons Gałczyński, Tadeusz Borowski, Włodzimierz Odojewski, Kazimierz Brandys, Marek Nowakowski, Julian Kornhauser, Hanna Krall, Tomek Tryzna, Jerzy Pilch, Manuela Gretkowska, Dorota Masłowska, Jacek Dehnel.

Tymczasem jednak osobiste sympatie pracowników Katedry oraz ich zainteresowania naukowe przyczyniły się do wygospodarowania miejsca dla pisarzy spoza ścisłego kanonu. W ten sposób dramat *Moralność pani Dulskiej* Gabrieli Zapolskiej zaczął funkcjonować jako obowiązkowy wstęp do, z pewnością ważniejszego w kontekście historycznoliterackim, dorobku dramatycznego Stanisława Wyspiańskiego. Z kolei obok najlepszych prozaików okresu międzywojennego, takich jak Schulz, Gombrowicz i Żeromski znalazł się Michał Choromański (*Zazdrość i medycyna*). Podobnie, omawiając nurt groteski w powojennej prozie, obok Gombrowicza przywołuje się Stanisława Dygata (*Jezioro Bodeńskie* oraz *Disneyland*), podczas gdy przybliżając obraz literatury okresu odwilży, oprócz w zasadzie należącego już do kanonu Marka Hłaski (*Pierwszy krok w chmurach* oraz *Ósmy dzień tygodnia*), pojawia się postać Leopolda Tyrmanda (*Zły*). Natomiast w ramach prezentacji poezji polskiej drugiej połowy minionego stulecia regularnie pojawia się twórczość Jana Twardowskiego oraz od czasu do czasu poezja Karola Wojtyły. Według podobnego klucza na zajęciach poświęconych

jednemu z ważniejszych nurtów we współczesnej literaturze polskiej tzw. poetyce małych ojczyzn, obok Pawła Huellego (*Weiser Dawidek* oraz *Opowiadania na czas przeprowadzki*) i Stefana Chwina (*Hanemann*) lekturę obowiązkową stanowi *Zagłada* Piotra Szewca. Interesujący jest fakt, że na zajęciach pojawia się również polska poezja dla dzieci (Julian Tuwim, Jan Brzechwa, Maria Konopnicka), która prawdopodobnie nie miałaby racji bytu w obrębie klasycznego, kanonicznego sposobu nauczania literatury polskiej. Mając na względzie fakt, że na rynku pojawiają się tłumaczenia tekstów, które nie sposób zaliczyć do najwybitniejszych osiągnięć współczesnej literatury polskiej, a które mimo to naszym zdaniem zasługują na uwagę, jak na przykład cykl kryminałów Marka Krajewskiego, których akcja rozgrywa się we Wrocławiu, kultowa powieść *Tequila* Krzysztofa Vargi czy tom opowiadań *Pożegnania plazmy* Nataszy Goerke, także i te tytuły stały się elementem bardziej złożonego obrazu literatury polskiej. W kontekście tej uwagi łatwo więc zrozumieć, że powieść Janusza L. Wiśniewskiego *Samotność w sieci* pojawia się w spisie dodatkowych lektur polonistycznych jako przykład literatury popularnej.

PODSUMOWANIE

Pomimo że taka, zorientowana pozytywistycznie i historycznoliteracko, koncepcja studiów licencjackich może wydawać się anachroniczna w kontekście dorobku współczesnego literaturoznawstwa, uważamy ją za właściwą, ponieważ pozwala nabyć konkretną wiedzę. Najłatwiej wyjaśnić to na przykładzie: aby chorwaccy studenci byli w stanie zrozumieć polską poetykę małych ojczyzn, muszą znać historyczno-kulturowe konotacje pojęcia Kresy, aby rozumieć mit matki Polki, muszą poznać jego historyczną, religijną i literacką genezę, aby pojęli stosunek Gombrowicza do narodowej mitologii albo stosunek Wyspiańskiego do romantycznego mitu, muszą wiedzieć, o jakie mity chodzi i dlaczego w takim stopniu wpłynęły one na polskie społeczeństwo, że konieczna stała się ich literacka dekonstrukcja. W ten sposób powstaje bardziej złożony i głębszy obraz nie tylko polskiej literatury, ale również kultury i społeczeństwa, co stanowi warunek *sine qua non* interkulturowego podejścia do literatury, które może być wykorzystane także w innych dziedzinach. Innymi słowy, pomimo że zagrzebska polonistyka o specjalności literaturoznawczej zorientowana jest na polską literaturę narodową, na narodową kulturę i narodową historię, akcent położony jest na ich uniwersalny wymiar, ponieważ właśnie tacy autorzy, jak Witold Gombrowicz, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska, Czesław Miłosz, Sławomir Mrożek czy Ryszard Kapuściński przybliżają nam Innego w najszerszym i najpełniejszym znaczeniu tego słowa.

WHY MIŁOSZ AND NOT BRANDYS?

If we accept the notion that in today's circumstances high literature can't easily penetrate from one culture into another without awards, mass media support or other potentials that come with the addition "bestselling", we have to agree that in this case cultural, educational and academic institutions have an extremely important role. The role of Polish studies at the Faculty of Philosophy in Zagreb is to educate and connect current and former students of Polish language and literature, maintain links with Polish academics and writers and prepare grounds for the adequate reception of Polish culture. At the same time it compares Polish literature with Croatian literature and other international literatures and hence confirms its international character in two ways: establishing it in the international context, showing that its value surpasses the boundaries of Polish national culture and therefore confirming its universal, supranational qualities. The department has followed the tradition of Polish studies in Croatia and its own academic achievements while taking care of its own academic interests, it accepted Polish literary canon and modified it as well. Therefore, we will introduce the tradition and development of Polish literature studies in Croatia, explain the circumstances of its academic reception and answer some questions, such as why are Jan Kott, Witkacy or Piotr Szewc subjects of extensive academic studies while at the same time there is not a single academic text about Tadeusz Konwicki and not even one translation of his work. In other words, we will show how and why academic papers and especially Polish literature classes in Zagreb create the "Croatian" canon of Polish literature; where Miłosz has to have its place and Brandys does not necessarily has to have one.

Dr Durđica Čilić Škeljo – pracownik Katedry Polonistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Zagrzebiu; pracę magisterską poświęciła Zbigniewowi Herbertowi (*Rola historii w poezji Zbigniewa Herberta*), a doktorską Tadeuszowi Różewiczowi i Czesławowi Miłoszowi (*Stylizowanie funkcji autora w poezji Tadeusza Różewicza i Czesława Miłosza*). Publikuje artykuły dotyczące współczesnej polskiej poezji, tłumaczy z języka polskiego na chorwacki.

Filip Kozina – doktorant Katedry Polonistyki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Zagrzebiu. Przygotowuje pracę doktorską na temat *Europa Środkowo-wschodnia w prozie Andrzeja Stasiuka*. Publikuje prace dotyczące współczesnej polskiej prozy, tłumaczy z języka polskiego na chorwacki.